

B. ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Μελέται και Λόγοι.

Τόμος πρώτος, 1937, σελ. 337.

Τόμος δεύτερος, 1939, σελ. 320.

Τόμος τρίτος, 1940.

Τόμος τέταρτος, 1940.

Τόμος πέμπτος, 1940.

Γ. ΡΥΘΜΟΙ ΛΘΑΝΑΤΩΝ

Ποιητικά μεταφράσεις γερμανικῶν, ἀγγλικῶν, γαλλικῶν,
ιταλικῶν καὶ ἄλλων ποιημάτων.

Τόμος πρώτος, 1935, σελ. 120.

Τόμος δεύτερος, 1936, σελ. 120.

Τόμος τρίτος, 1937, σελ. 128.

Τόμος τέταρτος (ὑπὸ ἔκδοσιν).

Δ. ΕΛΛΑΣΣΟΝΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

1. *Das weltbildende Prinzip in der platonischen Philosophie*, Διδακτορικὴ διατριβή, Leipzig, 1899.—*Ἀνάλεκτα*, 3, 1940.
2. *Ὑπόμνημα εἰς τὸν 103ον Ψαλμὸν*, Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, ἐν Ἀθήναις, 1899.—*Ἀνάλεκτα*, 4, 1940.
3. *Ὀλίγα τινα περὶ τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως*, Λόγος εἰσιτήριος, ἐν Ἀθήναις, 1900.—*Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 255 κ. ἔξ.
4. *Ἐπικρισις τῆς διατριβῆς Ν. Α. Παπαγιαννοπούλου «Περὶ τῆς σκη- νῆς τοῦ μαρτυροῦ καὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ»*, ἐν Ἀθή- ναις, 1900.—*Ἀνάλεκτα*, 4, 1940.
5. *Ἐλεγχος Ν. Α. Παπαγιαννοπούλου*, ἐν Ἀθήναις, 1903.—*Ἀνάλεκτα*, 4, 1940.
6. *Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν μέμησις*, ἐν Ἀθήναις, 1903.—*Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 298 κ. ἔξ.
7. *Ἡ ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς διανοίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος*, ἐν Ἀθήναις, 1906.—*Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 80 κ. ἔξ.
8. *Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς*, ἐν Τεσσαρα- κονταετηρίδι τῆς καθηγεσίας Κωνσταντίνου Κόντου, ἐν Ἀθή- ναις, 1909.—*Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 123 κ. ἔξ.
9. *Μελετήματα φιλοσοφικά, Α'*, ἐν Ἀθηναῖς, 20, 1909.—*Ἀνάλεκτα*, 4, 1940.
10. *Μελετήματα φιλοσοφικά, Β'*, ἐν Ἀθήναις, 1909.—*Ἀνάλεκτα*, 4, 1940.

11. *Max Heinze*, ἐν Ἀθηνῶ, 21, 1909.—Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 311 κ. ἐξ.
12. *Μελετήματα φιλοσοφικά, Γ'*, ἐν Ἀθηνῶ, 22, 1910.—Ἀνάλεκτα, 4, 1940.
13. *Γουλιέλμος Wundt καὶ Hermann Ebbinghaus*, ἐν Ἀθήναις, 1911.—*Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 315 κ. ἐξ.
14. Ἡ μετεμψύχωσις, ἐν *Μελέτη*, 1911.—Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 172 κ. ἐξ.
15. Ἐκπαιδευτικά, ἐν Ἀθήναις, 1911.—Ἀνάλεκτα, 4, 1940.
16. Ἡ φιλοσοφία ἐν τῷ *Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ*, ἐν Ἀθήναις, 1911.
17. Ἡ πειραματικὴ παιδαγωγικὴ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐν *Μελέτη*, 1911.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 61 κ. ἐξ.
18. Περὶ τῆς ἔδρας τῆς φιλοσοφίας κρίσις, ἐν Ἀθήναις, 1912.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
19. *Λογικά*, ἐν Ἀθήναις, 1912.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
20. Τῆς φιλοσοφίας ἡ ὑπόθεσις καὶ ἡ ἐπὶ τὸν βίον ροπή, *Λόγος εἰσιτήριος*, ἐν Ἀθήναις, 1913.—Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 52 κ. ἐξ.
21. *Πειραματικὴ Ψυχολογία καὶ Ψυχολογικὰ Ἐργαστήρια*, ἐν Ἀθήναις, 1913.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 44 κ. ἐξ.
22. Ἡ ἀρχὴ τῆς περὶ μετεμψύχωσης δόξης τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἐν *Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου*, 1913.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
23. *Φιλοσοφικοὶ ὄροι—Emanation—ἀπορροή*, ἐν *Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου*, 1913.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 220 κ. ἐξ.
24. Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία, ἐν ταῖς «Ἀθήναις», τῇ ἑφημερίδι, 1914.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 18 κ. ἐξ.
25. Ἡ φιλοσοφία ἐν τῷ *Πανεπιστημίῳ*, ἐν Ἀθήναις, 1915.—Ἀνάλεκτα, 1, 1939, σελ. 34 κ. ἐξ.
26. *Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις Α'*, ἐν *Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου*, 1916-1917.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939.
27. *Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις Β'*, ἐν *Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου*, 1916-1917.—Ἀνάλεκτα, 4, 1940.
28. Ἡ αὐτοχειρία, ἐν *Νεοελληνικῇ Ἐπιθεωρήσει*, 1918.—Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 231 κ. ἐξ.
29. Ἡ αἰωνία Ἑλλάς, *Λόγος κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου ρηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 25ῃ Μαρτίου 1919*, ἐν Ἀθήναις, 1919.—Ἀνάλεκτα, 1, 1937 σελ. 7 κ. ἐξ.
30. Ἀκαδημαϊκά, ἐν *Πανηγυρικῷ τόμῳ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς*, 1920.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 177 κ. ἐξ.
31. *Einführung*, ἐν *Πανηγυρικῷ ἀφιερῶματι εἰς Γ. Χατζιδάκην*, 1920.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 224 κ. ἐξ.

32. Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις, Δευτερολογία, ἐν Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου, 1920.
33. Ἴσομια τῆς γυναικὸς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ἐν Ἀρχαίῳ Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, 1923. — Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 218 κ. ἔξ.
34. Σεβαστοπουλείου ἀγῶνος κρῖσις, ἐν Ἀθήναις, 1923. — Ἀνάλεκτα, 2, σελ. 198 κ. ἔξ.
35. Ζητήματα Ὀμηρικῆς ψυχολογίας. Τρίζουσι ψυχαί, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 2, 1927. — Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 204 κ. ἔξ.
36. Ζητήματα Ὀμηρικῆς ψυχολογίας. Αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι καὶ οἱ νεφροί, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 1927. — Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
37. Πυθαγόρεια σύμβολα. Ἡ ρήτρα κνάμων ἀπέχεσθαι, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 2, 1927. — Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
38. Ἐγκέφαλος καὶ ψυχὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 3, 1928. — Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 158 κ. ἔξ.
39. *Neugriechische Philosophie*, ἐν *Ueberrwog's Grundriss der Geschichte der Philosophie*, 5, ἔκδ. 12η, 1928.
40. Προσφώνησις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 1929. — Ἀνάλεκτα, 4, 1940.
41. Ἑλληνικὴ φιλοσοφία κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνους, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 4, 1929. — Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 162 κ. ἔξ.
42. Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἑλλάς, πρυτανικὸς λόγος, ἐν Ἀθήναις, 1930. — Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 36 κ. ἔξ.
43. Ἐκθέσις τῶν ἐπὶ τῆς πρυτανείας μου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πεπραγμένων, ἐν Ἀθήναις, 1930. — Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 245 κ. ἔξ.
44. Πειραματικαὶ μνημονικαὶ ἔρευναι. Α'. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἰσχύος τῆς μνήμης κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 5, 1930. — Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 91 κ. ἔξ.
45. Β'. Ἡ πορεία τῆς λήθης, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 5, 1930. — Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 106 κ. ἔξ.
46. Γ'. Μνήμης ἄσκησις καὶ συνάσκησις, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 6, 1931. — Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 120 κ. ἔξ.
47. Δ'. Εὐφροῖα καὶ μνήμη, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 6, 1931. — Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 135 κ. ἔξ.
48. Ε'. Μνημονικαὶ μέθοδοι, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 6, 1931. — Ἀνάλεκτα, 2, σελ. 147 κ. ἔξ.
49. Πειραματικαὶ ἔρευναι. Ὁ χρόνος τῆς ἀντιδράσεως καὶ ἡ εὐφροῖα. Α'. Ὁ χρόνος τῆς ἀπλῆς ἀντιδράσεως, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 7, 1932. — Ἀνάλεκτα, 3, 1940.

50. *Recherches expérimentales. Le temps de réaction et l'intelligence. B. La réaction composée et sa relation avec la réaction simple* ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 9, 1934.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
51. *Recherches expérimentales. Le temps de réaction et l'intelligence. C. Le temps de réaction et sa relation avec l'intelligence*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
52. *Ψυχολογικαὶ πειραματικαὶ ἔρευναι. Ὁ χρόνος τῆς ἀντιδράσεως καὶ ἡ εὐφυΐα*, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἑπετηρίδι Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1936, σελ. 5 κ. ἔξ.
53. *Τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας. Λόγος προεδρικός*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 23 κ. ἔξ.
54. *Δί' Ἀκαδημαίαι καὶ ἡ Ἑλλάς. Λόγος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ πανηγυρικῶς ἐπὶ τῇ 25ῃ Μαρτίου*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 5 κ. ἔξ.
55. *Προσφωνήσεις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
56. *Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ Ἑλλάς. Λόγος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
57. *Τὰ ἐπὶ τῆς προεδρίας μου πεπραγμένα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 12, 1937.—Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 275 κ. ἔξ.
58. *Recherches de psychologie expérimentale. L'imagination et ses relations avec les autres fonctions psychiques.—A. La marche du développement de l'imagination et sa puissance*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 13, 1938.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
59. *Recherches de psychologie expérimentale. L'imagination et ses relations avec les autres fonctions psychiques.—B. L'imagination et la mémoire*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 13, 1938.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
60. *Recherches de psychologie expérimentale. L'imagination et ses relations avec les autres fonctions psychiques.—C. L'imagination et l'intelligence*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 14, 1939.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
61. *Experimentelle psychologische Forschungen. Die Phantasie und ihre Beziehungen zu den anderen Seelentätigkeiten.—A. Der Vorgang der Entwicklung der Phantasie und ihre Stärke*, ἐν Archiv f. d. ges. Psych., 102, 1938.
62. *Experimentelle psychologische Forschungen. Die Phantasie und ihre Beziehungen zu den anderen Seelentätigkeiten. B. Phantasie und Gedächtnis*, ἐν Archiv f. d. ges. Psych., 105, 1939.

63. *Experimentelle Psychologische Forschungen. Die Phantasie und ihre Beziehungen zu den anderen Seelentätigkeiten. C. Phantasie und Intelligenz*, ἐν Archiv f. d. ges. Psych., 105, 1939.
64. Ψυχολογικαὶ πειραματικαὶ ἔρευναι. Φαντασία καὶ εὐφυΐα, ἐν Ἑκατονταετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1940.
65. *Das griechische Denken im Wandel der Jahrhunderte*, ἐν τῷ βιβλίῳ Unsterbliches Hellas, Berlin, 1938.
66. Ἡ ἠθικὴ συνειδήσις καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὰς ἄλλας ψυχικὰς λειτουργίας. Α. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 15, 1940.—Ἀνάλεκτα, 3, 1940.
67. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἰσχύος τῆς εὐφυΐας κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας καὶ τὰ φύλα.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
68. Φαντασίας ἄσκησις καὶ συνάσκησις.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
69. Εὐφυΐας ἄσκησις.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
70. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
71. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς καλαισθητικῆς συνειδήσεως κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
72. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συναισθήματος κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
73. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ ἠθικῆς συνειδήσεως.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
74. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
75. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ καλαισθητικῆς συνειδήσεως.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
76. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ συναισθήματος.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
77. Συνάφεια ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
78. Συνάφεια ἠθικῆς καὶ καλαισθητικῆς συνειδήσεως.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
79. Συνάφεια ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ συναισθήματος.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
80. Συνάφεια θρησκευτικῆς καὶ καλαισθητικῆς συνειδήσεως.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
81. Συνάφεια θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ συναισθήματος.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.
82. Συνάφεια καλαισθητικῆς συνειδήσεως καὶ συναισθήματος.—Ἀνάλεκτα, 5, 1940.

83. *Συνάρφεια φαντασίας και ἠθικῆς συνειδήσεως.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
84. *Συνάρφεια φαντασίας και θρησκευτικῆς συνειδήσεως.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
85. *Συνάρφεια φαντασίας και καλαισθητικῆς συνειδήσεως.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
86. *Συνάρφεια φαντασίας και συναισθήματος.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
87. *Συνάρφεια μνήμης και ἠθικῆς συνειδήσεως.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
88. *Συνάρφεια μνήμης και θρησκευτικῆς συνειδήσεως.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
89. *Συνάρφεια μνήμης και καλαισθητικῆς συνειδήσεως.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*
90. *Συνάρφεια μνήμης και συναισθήματος.*—*Ἀνάλεκτα, 5, 1940.*

Περὶ τῆς ἀξίας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βορέα δὲν θὰ ὁμιλήσω-
μεν ἐνταῦθα. Ἀνέδειξαν αὐτὰ ἤδη και οἱ Ἕλληνες και οἱ ξένοι, οἵτινες
ἀνεκήρυξαν τὸν Βορέαν ἐθνικῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας και ψυχολογίας
δημιουργὸν και ἄξιον διάδοχον τοῦ Πλάτωνος και τοῦ Ἀριστοτέλους.
Και οὐ μόνον τὴν πραγματικὴν ἀξίαν αὐτῶν ἐξῆραν, ἀλλὰ και τὴν
ἀνυπέρβλητον γλῶσσαν, δικαίως. Ὁμολογεῖται πράγματι ὑπὸ πάντων
ὅτι ὁ διεξερχόμενος τὰ βιβλία τοῦ Βορέα νομίζει ὅτι ἔχει ἀνὰ χεῖρας
τὸν Πλάτωνα και ἐντροφᾶ εἰς τὴν μελίρρουτον γλῶσσαν και τὴν
σαφήνειαν και τὴν ἐνάργειαν τῶν ἀναλύσεων και τὴν ἀκρίβειαν τῶν
δρισμῶν τοῦ λογοδαιδάλου Ἕλληνος φιλοσόφου.

Διαλάμπουσι δ' αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ πρώτιστα πάντων ἐν ταῖς ἐπὶ
μέρους φιλοσοφικαῖς ἐπιστήμαις, ὅσας ἐπραγματεύθη μέχρι τοῦδε ὁ
Βορέας, τῇ Λογικῇ και τῇ Ψυχολογίᾳ και τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν φιλο-
σοφίαν, ἔτι δὲ τῇ Θεωρίᾳ τῆς γνώσεως, ἣν μετὰ τῆς Λογικῆς θεωρεῖ
οὗτος προπαιδεῖαν τῶν τε ἄλλων ἐπιστημῶν και τῆς φιλοσοφίας.

ἼΙ ἀριότης, ἡ αὐτοτέλεια και ἡ ἐνάργεια εἶναι αἱ μέγιστα τῆς
Λογικῆς τοῦ Βορέα ἀρεταί. Και διήκουσιν αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ δι' ὅλου
τοῦ βιβλίου, ἐκφαίνονται δὲ τὸ μὲν ἐν τῇ διατυπώσει ἰδίων γνωμῶν,
τὸ δ' ἐν τῇ κατατάξει τῆς ὕλης και τῇ διασαφήσει τῶν ζητημάτων.

Πρέπει δὲ πρώτιστα πάντων νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Λογικὴ αὕτη
δὲν κατατρίβεται εἰς ἀγόνους ζητήσεις. Ἀποκρούει ὁ Βορέας και τῶν
παλαιῶν και τῶν νεωτέρων τὰς γνώμας, καθ' ὅς ἡ λογικὴ συμπίπτει
πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως και τὴν μεταφυσικὴν, ἀπὸ τῶν
Ἑλεατῶν και τοῦ Πλάτωνος μέχρι τοῦ Ἐγέλου, ὅστις ταυτίζων τὸ
νοεῖν πρὸς τὸ εἶναι διδάσκει ὅτι ἡ λογικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς

ἀπολύτου ιδέας, καὶ τῶν ἄλλων ρωμαντικῶν κληθέντων φιλοσόφων καὶ τῶν νέων θιασωτῶν αὐτῶν, οἵτινες, ἵνα κατοχυρώσωσι τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, ἀποχωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ τὸ λογικὸν στοιχεῖον τέλεον καὶ δίδουσιν εἰς αὐτὸ πραγματικὴν ὑπόστασιν ἀνάλογον πρὸς τὰς πλατωνικὰς ιδέας, ὡς ἐρμηνεύουσιν αὐτάς, θεωροῦσι δὲ τὴν λογικὴν ἐκ τῶν προτέρων ἐπιστήμην, ἣτις διὰ τινος ἐνοράσεως καὶ ἀμέσου ἐποπτείας στοχάζεται τῆς ἀληθείας (1). Ἐπαινεῖ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην, οὗτινος ἡ μεγαλοφυΐα ἴδρυσεν τὴν ἀληθῆ λογικὴν, τὴν ἐπιστήμην, ἣτις σκοπὸν προτίθεται νὰ ἐξετάσῃ τοὺς ὅρους καὶ τὰ εἶδη τῆς ὀρθῆς νοήσεως καὶ ὄριση τοὺς νόμους ἢ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας, καθ' οὓς ὀφείλει νὰ νοῆῃ ὁ μέλλων νὰ εἰστοχῆ ἐν τῇ ζητήσῃ τῆς ἀληθείας (2). Καὶ συμφέρεται ἐν τούτῳ ὁ Βορέας ὄχι μόνον πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς κρατίστους τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Λογικῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἀπὸ τοῦ Καρτεσιῦ μέχρι τοῦ Σπινόζα καὶ τοῦ Λειβνιτίου, ἀπὸ τοῦ Ἑρβάρτου μέχρι τοῦ Whately καὶ τοῦ J. St. Mill καὶ τοῦ Jevons καὶ τοῦ Sigwart καὶ τοῦ Benno Erdmann καὶ τοῦ Wundt καὶ ὅσοι ἄλλοι οὐ μόνον τὰ ἄλλα τῆς ἐπιστήμης ταύτης μέρη ἐπραγματεύθησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν γενικὴν μεθοδολογίαν μᾶλλον ἀνέπτυξαν καὶ τὰς εἰδικὰς μεθόδους τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν (3).

Ὅμοιαν αὐτοτέλειαν καὶ ἐνάργειαν παραστάσεως ἐπιδεικνύει ὁ Βορέας καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν κρίσεων καὶ τῶν λογικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν συλλογισμῶν, ὡς ἐλέγχει καὶ ἀπλῆ ἀνάγνωσις τοῦ μέρους τούτου.

Ἴσοστάσιος εἶναι ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἡ ὀξύνοος διαίθεσις τῶν πραγμάτων ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, τῷ τῆς μεθοδολογίας, ὅπου καὶ τοὺς ψευδωνύμους συλλογισμοὺς ἀνάγει πάντα εἰς ἓν μόνον εἶδος, τὸ τῆς μεταβάσεως εἰς ἄλλο γένος, ἀνευρίσκει δὲ τὸ δίδαγμα τοῦτο καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (4).

Πολλῆς ἐπιστάσεως ἄξια εἶναι καὶ τὰ κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐπιστημῶν, ἣν ἐξετάζει μετ' ἀκριβείας ὁ Βορέας. Ἀνασκοπῶν ἐνταῦθα τὰς ταξινομήσεις τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Βάκωνος, τοῦ Bentham, τοῦ Ampère, τοῦ Comte, τοῦ Spencer, τοῦ Mill, τοῦ Ἑγέλου, τοῦ Wundt, τοῦ Dilthey καὶ ἄλλων καὶ ἐπιδεικνύων ἀτοπίας αὐτῶν εἰσάγει νέαν ταξινόμησιν ἐν πολλοῖς διαφέρουσιν τῶν

(1) Θεοφίλου Βορέα, Ἀκαδημεικά, 1, Λογική, 1932, σελ. 6, 81 κ. ἐξ.

(2) Αὐτόθι σελ. 2.

(3) Αὐτόθι σελ. 27.

(4) Αὐτόθι, σελ. 217.

ἄλλων⁽¹⁾. Μετὰ σαφηνείας δ' ἐξετάζει καὶ τὰ κατὰ τοὺς τύπους τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου τοὺς ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Βάκωνος καὶ τοῦ J. St. Mill εἰσαχθέντας, οὓς μετὰ τοῦ Liberatore καὶ τοῦ Wundt ἀνάγει εἰς ἓνα μόνον⁽²⁾.

Διακρίνει δὲ τὴν Λογικὴν ταύτην καὶ βραχύτης πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πυκνότης σπανία καὶ παραδειγμάτων εὐστοχωτάτων ἐκλογή, ἔτι δὲ ἀναδρομαὶ ἱστορικαὶ ἐν παντὶ κεφαλαίῳ, μάλιστα εἰς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἔχει δὲ αὕτη ἐν ὑποσημειώσει καὶ τὴν λατινικὴν ὀρολογίαν, πρῶτον ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ Λογικὴ τοῦ Βορέα ἐγένετο τὸ ἐγκόλπιον ὄχι μόνον τῶν φιλολόγων καὶ τῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ τῶν νομικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀντιπροσώπων τῶν ἐπιστημῶν.

*

Πολλῶ μᾶλλον διὰ τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν βραχύτητα τῆς διατυπώσεως τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν νοημάτων τὴν πυκνότητα καὶ τὴν ἐνάργειαν ἐθαυμάσθη ἡ Ψυχολογία τοῦ Βορέα, ἐν ἣ ὁ συγγραφεὺς τὰ ἐξῆς κατὰ σειρὰν ἐξετάζει ζητήματα, τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ τοὺς κλάδους τῆς ψυχολογίας καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς συναγωγῆς καὶ τῆς παραστάσεως τῶν πορισμάτων τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ψυχολογίας καὶ τὴν σχέσιν σώματος καὶ ψυχῆς καὶ τὴν ψυχολογίαν τῆς γνώσεως καὶ τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς βουλήσεως καὶ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ τοὺς νόμους τοὺς ψυχικοὺς καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ψυχικῶν φαινομένων.

Τὸ ἔργον τῆς ψυχολογίας καὶ τὴν μέθοδον καθορίζων ἐνταῦθα εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὁ Βορέας ἀποδοκιμᾷ πάλιν ἰσχυρῶς πάντας ἐκείνους, ὅσοι κύριον ἔργον τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐθεώρησαν τὴν ἐξέτασιν τῆς ψυχῆς ὡς ἀρχῆς τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἢ ἐρμηνεύουσι τὰ ψυχικὰ γεγονότα ἐξ ἐννοιῶν ἐκ τῶν προτέρων διὰ παραγωγικῶν συλλογισμῶν, ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ὅσοι ἐν μέρει ἀνήκουσιν ἐνταῦθα, μέχρι τῶν ρωμαντικῶν φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων, τοῦ Ἐγγέλου καὶ τοῦ Fichte καὶ τοῦ Schelling καὶ τῶν νεωτέρων ὀπαδῶν αὐτῶν, ὧν ὁ Βορέας ἀποκρούει τὰς φαντασιοκόπους καὶ μυστικίζουσας ὑπερβολάς. Αὐτὸς δὲ ἀσπάζεται τὴν ἐμπειρικὴν, τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν, ἣτις, ὡς πᾶσα ἀληθὴς ἐπιστήμη, ἀσφαλεῖς γνώμονας τῆς ἐρεῦνης ἔχουσα τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα, τὰ ψυχικὰ γεγονότα ἐξιχνεύει πρῶτον, ὕστερον δ' ἐξετάζει τὰ ἀνώτατα

(1) Ἀυτόθι, σελ. 218 κ. ἐξ.

(2) Ἀυτόθι, σελ. 254.

προβλήματα, ὅλον εἶναι τὸ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ὅπερ γίνεται ὑπόθεσις καὶ τῆς πρώτης φιλοσοφίας.

Ἐντεῦθεν δὲ δορίζει ὁ Βορέας τὴν ψυχολογίαν ὡς ἐπιστήμην, ἣτις κύριον σκοπὸν ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ ὑποτυπώσῃ τοὺς ταῦτα διέποντας νόμους (¹).

Τὴν καθαρὰν *συνειρμικὴν* ψυχολογίαν δὲν ἐπαινεῖ ὁ Βορέας, ἀλλ' οὔτε τὰς ὑπερβολὰς ἀσπάζεται τῶν ἐναντίων σχολῶν, τῆς μορφολογικῆς καὶ τῆς διαρθρωτικῆς καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται, αἵτινες παραγνωρίζουσι πολλάκις τὴν ἀξίαν τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τοῦ ψυχικοῦ βίου (²).

Μετὰ θαυμαστῆς δὲ σαφηνείας καθορίζει τὰ κατὰ τὴν σχέσιν τῆς ψυχολογίας πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὡσαύτως δὲ τὰ κατὰ τὰς παντοίας μορφὰς τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογικῆς μεθόδου τῆς ἐρεῦνης, ἀναιρεῖ δὲ τὰς ἐνστάσεις τὰς προφερομένας ἐνίοτε κατὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, ἐλέγχει δὲ τὰς ἀτοπίαις τῆς σχολῆς τοῦ Freud καὶ τῶν περὶ αὐτόν (³).

Καὶ τὰ κατὰ τὰς μεθόδους δὲ τῆς παραστάσεως τῶν πορισμάτων τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν μετ' ἐξαιρέτου βραχύτητος καὶ ἀκριβείας διεξέρχεται ὁ Βορέας, τὰ κατὰ τοὺς μέσους ὅρους καὶ τὰς ἀποκλίσεις καὶ τὴν συνάφειαν καὶ τὰς γραφικὰς παραστάσεις (⁴).

Ἀξιολογώταται εἶναι καὶ αἱ ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ ἀναδρομαὶ τοῦ Βορέα, ὅστις πάντας τῆς ψυχολογίας τοὺς κλάδους ἱστορικῶς παρακολουθῶν ἐξαίρει πανταχοῦ τὰς ἐξαιρέτους συμβολὰς τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ τῶν περὶ τῆς ψυχῆς θεωριῶν εἰσήγαγον τὰς κυριωτάτας καὶ τὰ κατὰ τὴν ὕλικὴν βάσιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ὥρισαν δὲ τὰ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα, ὑπετύπωσαν δὲ τὰς πρώτας περὶ ἐνεδράσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων ὑποθέσεις, ἔτι δὲ τὰς πρώτας περὶ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς γλώσσης θεωρίας, παρετήρησαν δὲ καὶ ἐσπούδασαν νὰ ἐρμηνεύσωσι τὰ πολλὰ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, εἰσήγαγον δὲ καὶ τὰς περὶ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς γνώμας, ὧν ἐπέκεινα ὀλίγον ἢ οὐδὲν ἐχώρησεν ἡ ἔρευνα ἢ νεωτέρα. Καὶ οὐ μόνον τὴν ἀτομικὴν ψυχολογίαν κατέστησαν ὑποκείμενον ἐξετάσεως οἱ Ἕλληνες, ὡς ὁ Βορέας δεικνύει, ἀλλὰ καὶ τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας καὶ τῶν ζώων καὶ τῆς συγκριτικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς παιθολογικῆς κατέβαλον τὰς πρώτας βάσεις (⁵).

(¹) Θεοφίλου Βορέα, Ἀκαδημεικά, 2, Ψυχολογία, 1933, σελ. 1 κ. ἐξ.

(²) Αὐτόθι, σελ. 6.

(³) Αὐτόθι, σελ. 11 κ. ἐξ.

(⁴) Αὐτόθι, σελ. 23.

(⁵) Αὐτόθι, σελ. 40.

Πολλῶ θαυμασιωτέρα εἶναι ἢ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐξέτασις παρὰ τῷ Βορέα, τῆς συστάσεως δῆλον ὅτι καὶ τῆς ψυχικῆς σημασίας ἐκάστου τῶν μερῶν αὐτοῦ, ὅπου ἡ πυκνότης πρυτανεύει καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν πραγμάτων (¹).

Εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τὰς ψυχικὰς λειτουργίας δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσέλθωμεν. Ἐλάχιστα βιβλία θὰ ἠδύναντο νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν Ψυχολογίαν ταύτην ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ζητημάτων καὶ τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐρευνῆς καὶ τῆς περιγραφῆς.

Οὐδὲν σχεδὸν δίδαγμα παραλαμβάνει, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ προλόγῳ, ἀνεξέλεγκτον, ἀλλ' ὑποβάλλει πάντα εἰς ἐξέτασιν πειραματικὴν καὶ ἐλέγχει καὶ κατοχυρώνει. Καὶ ὅσα δὲ αὐτὸς περαιτέρω ἀνιχνεύει, διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, μετ' ἀκριβείας ἀξιοζήλου διασαφεῖ καὶ ἐμφανεστερα καθιστᾷ δι' ἀριθμῶν καὶ πινάκων καὶ γραφικῶν παραστάσεων.

Ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ περὶ τῶν κατ' αἰσθησιν παραστάσεων καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς ἐξ ἀναμνήσεως καὶ τὰς ἐκ φαντασίας παραστάσεις (²), ὡσαύτως δὲ τὰ περὶ τῶν παραστατικῶν τύπων (³) καὶ τὰ περὶ τῶν συνειρημῶν τῶν ψυχικῶν στοιχείων καὶ τῆς πειραματικῆς ἐξετάσεως αὐτῶν (⁴).

Ἐναργεσττέρα ἢ πειραματικὴ μέθοδος τοῦ Βορέα καθίσταται ἐν τοῖς περὶ τῆς μνήμης, ὅπου ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν μανθανομένων κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τὰ φῦλα (⁵) καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν εὐφυΐαν (⁶) καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἀπομνημονεύσεως (⁷) καὶ τὴν ἄσκησιν καὶ συνάσκησιν ἐν τῇ μνήμῃ (⁸) καὶ τὴν λήθην (⁹), κατόπιν πειραματικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἀνεκοινώθησαν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς (¹⁰).

Παραπλήσια εἶναι τὰ περὶ τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς, ἐτι δὲ τὰ περὶ δημιουργίας καὶ ἐμπνεύσεως διδά-

(¹) Αὐτόθι, σελ. 75.

(²) Αὐτόθι, σελ. 148.

(³) Αὐτόθι, σελ. 150.

(⁴) Αὐτόθι, σελ. 196.

(⁵) Αὐτόθι, σελ. 216.

(⁶) Αὐτόθι, σελ. 219.

(⁷) Αὐτόθι, σελ. 221.

(⁸) Αὐτόθι, σελ. 226.

(⁹) Αὐτόθι, σελ. 232.

(¹⁰) Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 5, 1930, σελ. 230 κ. ἐξ., 382 κ. ἐξ. Αὐτόθι, 6, 1931, σελ. 6 κ. ἐξ., σελ. 138 κ. ἐξ., σελ. 424 κ. ἐξ.

γματα⁽¹⁾, ὧν τὸν ἔλεγχον συνεπλήρωσεν ὁ Βορέας διὰ πολλαπλῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν, τῶν ὁποίων τὰ πορίσματα οὐ μόνον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν ἀνεκοινώθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν⁽²⁾, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γερμανικῷ Archiv für die gesamte Psychologie⁽³⁾ καὶ ἄλλοι.

Τῆς σφραγίδος τοῦ Βορέα τὸν ἴδιον τύπον φέρουσι καὶ ὅσα διδάσκει οὗτος περὶ τῆς νοήσεως καὶ τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως, ἔτι δὲ τῶν εἰδικῶν λειτουργιῶν αὐτῆς, πρὸς δὲ τούτοις περὶ τῆς πειραματικῆς ἐξετάσεως τῆς νοήσεως καὶ τῶν νοητικῶν τύπων⁽⁴⁾, ὡσαύτως δὲ τὰ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν θεωριῶν τῶν περὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς καὶ τῶν φυσιολογικῶν ὄρων τῆς δημιουργίας τῆς γλώσσης καὶ τῶν γλωσσικῶν κέντρων καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν καὶ τῆς σχέσεως τῆς γλώσσης πρὸς τὴν διανόησιν⁽⁵⁾.

Ὅμοίαν δὲ αὐτοτέλειαν ἐπιδεικνύει καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν συναισθημάτων, ὅπου καὶ ἰδίαν εἰσάγει διαίρεσιν ὁ Βορέας⁽⁶⁾, εἰς διασάφησιν δὲ τῶν παντοίων συναισθημάτων καὶ ρήσεις παραθέτει μεγάλων ἀνιχνευτῶν τῶν παθῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, οἳ εἶναι μάλιστα οἱ ποιηταί⁽⁷⁾, ὡσαύτως δ' ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῶν περὶ τῆς βουλήσεως, ἔνθα καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀντιδράσεως πολλῆς ἐπιστάσεως ἀξίας πειραματικὰς ἐρέυνας ἔχει νὰ ἐπιδείξη⁽⁸⁾, ὧν τὰ πορίσματα ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας⁽⁹⁾ καὶ ἀλλαχοῦ⁽¹⁰⁾, καὶ τῆς σχετικῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως κατὰ ἴδιον ὑπερμαχεῖ τρόπον⁽¹¹⁾, πρὸς δὲ τούτοις ἐν τῷ περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ χαρακτήρος⁽¹²⁾, ὅπου καὶ ἄλλων μελετῶν αὐτοῦ ἐπάγεται πορίσματα⁽¹³⁾.

Καὶ οὐ μόνον τὸν κανονικῶς ἔχοντα ψυχικὸν βίον ἐξιχνεύει οὕτως ὁ Βορέας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνωμάλους καταστάσεις αὐτοῦ, ὅσας ἐξετάζει,

(1) Ἀκαδημεικά, 2, 1933, Ψυχολογία, σελ. 248 κ. ἐξ.

(2) Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 13, 1938, σελ. 190.

(3) Τόμ. 102, 1938, σελ. 247 κ. ἐξ.— 105, 1939, σελ. 243 κ. ἐξ.

(4) Ἀκαδημεικά, 2, Ψυχολογία, σελ. 265 κ. ἐξ.

(5) Αὐτόθι, σελ. 299 κ. ἐξ.

(6) Αὐτόθι, σελ. 326.

(7) Αὐτόθι, σελ. 314 κ. ἐξ.

(8) Αὐτόθι, σελ. 384 κ. ἐξ.

(9) 7, 1932, σελ. 359 κ. ἐξ.

(10) Ἐπιστ. Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1935—1936.

(11) Ἀκαδημεικά, 2, Ψυχολογία, σελ. 372 κ. ἐξ.

(12) Αὐτόθι, σελ. 392 κ. ἐξ.

(13) Θεοφίλου Βορέα, Ἡ ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς διανοίας καὶ τοῦ χαρακτήρος, 1906.— Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 80 κ. ἐξ.

τὰ ὄνειρα⁽¹⁾, τὴν ὑπνοβασίαν⁽²⁾, τὰ φαινόμενα τοῦ ἐπακτοῦ ὕπνου⁽³⁾, τὴν ἐν τῇ ἐγρηγόρσει ὑποβολήν⁽⁴⁾, καὶ πρὸς τούτοις τὰ φαινόμενα τὰ λεγόμενα παραψυχολογικά, ἦτοι τὰ τῆς τηλεπαθείας, τῆς τηλεγνωσίας, τῆς τηλεκινησίας, τῆς τηλεπλασίας καὶ ὅσα ἄλλα⁽⁵⁾.

Καὶ ἐρευνᾷ πάντα τὰ τοιαῦτα φαινόμενα μετὰ νηφαλιότητος σπανίας. Τοῦ πνευματισμοῦ ἀναζητεῖ τὰς ρίζας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Ἑλλάδι, παρακολουθεῖ δὲ τὴν ἱστορίαν μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων, ἐκθέτει δὲ τοὺς κατ' αὐτοῦ προφερομένους λόγους⁽⁶⁾. Καὶ τὰς ἄλλας δὲ ὑποθέσεις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος φαινομένων μετὰ ψυχῆς ἀπροκαταλήπτου ὑποβάλλει εἰς ἔλεγχον ὁ Βορέας, τὴν περὶ αἰθερίων σωμάτων καὶ πνευματικῶν ἀκτινοβολιῶν καὶ νευρικῶν ἀκτίνων καὶ χημικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ καθολικῆς συνειδήσεως καὶ παντογνωσίας, ἐξ ὧν ὑποθέσεων καὶ ἄλλα ψυχικά φαινόμενα σπουδάζουσι νὰ ἐρμηνεύσωσιν οἱ ἀποδεχόμενοι ταύτας καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ τὴν ἀθανασία.

Ταύτας τὰς ὑποθέσεις, λέγει ὁ Βορέας, εὐπιστίας ἢ ἄλλων αἰτίων ἀποτελέσματα, αἰτίων ἔξω τοῦ χοροῦ τῆς αὐστηρᾶς ἐπιστήμης κειμένων, συνιστᾷ δὲ μόνον τὴν περαιτέρω ἀπροκατάληπτον ἐρευναν, ὡς ἀναγκαίαν εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῶν ζητημάτων τούτων. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς λέξεις αὐτοῦ. «Ἡ ἐπιστήμη», λέγει, «ὀφείλει νὰ διαλευκάνη πάντα τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἀπαλλάξη τὸν βίον ἀπὸ τῆς ἀποκρυφολογίας καὶ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, ἔτι δὲ τῆς ἀπάτης, ἣτις λυμάνεται τὰς κοινωνίας, ἐν αἷς σοβοῦσιν οἱ χαρτομάντεις καὶ οἱ καρφεμάντεις καὶ οἱ ὑπνομάντεις, οἱ ἐν τῷ ἐπακτῷ ὕπνῳ τὰ κεκρυμμένα δῆθεν ἐμφανίζοντες καὶ προλέγοντες τὰ μέλλοντα, καὶ οἱ ἄλλοι παντοῖοι ἀγύρται, περὶ ὧν θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπη ὅσα ἄλλοτε περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ψευδομάντεως καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ ὁ ἀτεγκτος εἶπε Λουκιανός: «κατενόησαν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ὑπὸ δυοῖν τούτων μεγιστῶν τυραννούμενον, ἐλπίδος καὶ φόβου, καὶ διὰ τὸ τούτων ἑκατέρῳ ἐς δέον χρήσασθαι δυνάμενος τάχιστα πλουτήσειεν ἂν ἀμφοτέροις γάρ, τῷ τε δεδιότι καὶ τῷ ἐλπίζοντι, ἐώρων τὴν πρόγνωσιν ἀναγκαιοτάτην τε καὶ ποιθεινοτάτην οὔσαν, καὶ Δελφοὺς οὕτω πάλαι πλουτήσαι καὶ ἀοιδίμους γενέσθαι καὶ

(1) Ἀκαδημεικὰ, 2, Ψυχολογία, σελ. 411 κ. ἐξ.

(2) Αὐτόθι, σελ. 417 κ. ἐξ.

(3) Αὐτόθι, σελ. 419 κ. ἐξ.

(4) Αὐτόθι, σελ. 425 κ. ἐξ.

(5) Αὐτόθι, σελ. 428 κ. ἐξ.

(6) Αὐτόθι, σελ. 480 κ. ἐξ.

Δῆλον καὶ Κλάρων καὶ Βραγχίδας, τῶν ἀνθρώπων ἀεὶ δι' οὗς προεῖπον τυράννους, τὴν ἐλπίδα καὶ τὸν φόβον, φοιτῶντων ἐς τὰ ἱερὰ καὶ προμαθεῖν τὰ μέλλοντα δεομένων καὶ δι' αὐτὸ ἐκατόμβας θυόντων καὶ χρυσᾶς πλίνθους ἀνατιθέντων» καὶ μαντεῖον συστήσαντες καὶ χρηστήριον σφόδρα ἐπλούτησαν τάχιστα εὐρόντες ἀνθρώπους παχεῖς καὶ ἡλιθίους (Ἀλέξανδρος ἢ ψευδόμαντις 215 κ. ἐξ.). Εἶναι ὅμως ἀνάγκη οἱ ἐπιλαμβανόμενοι τοῦ ἐλέγχου τούτου ἀπροκατάληπτοι ὄλως καὶ πρόχειρον ἔχοντες ἐν τῇ ψυχῇ τὸ τοῦ Ἐπιχάρμου

ναφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν

να ἀκριβῶσι πρῶτον τὰ φαινόμενα, ὅταν μάλιστα πολλαὶ ὑπάρχωσι περὶ αὐτῶν ἀμφισβητήσεις, ἐν δὲ τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτῶν τότε μόνον να καταφεύγωσιν εἰς ἄλλας ὑποθέσεις, ὅταν πεύθωνται ὅτι δὲν ἐξηγοῦνται ταῦτα διὰ τῶν γνωστῶν αἰτίων καὶ νόμων καὶ θεωριῶν» (1).

Τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βορέα παρέχουσι βραχεῖαν εἰκόνα τῶν κατὰ τοὺς ἀνωτάτους νόμους τῶν ψυχικῶν φαινομένων (2) καὶ τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ψυχικοῦ βίου θεωρίας, ἃς διὰ βραχέων ἐπεξερχόμενος (3) ὡς ἐξῆς καταλήγει «Οὕτως ἰσχύει καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἔτι καὶ νῦν ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος τοῦ Ἀριστοτέλους λόγος· «πάντη πάντως ἐστὶ τῶν χαλεπωτάτων λαβεῖν τινα πῖσιν περὶ αὐτῆς» (Π. ψυχῆς Α 1, 402, α 10) καὶ ὁ ἔτι παλαιότερος τοῦ Ἡρακλείτου «ψυχῆς πείρατα οὐκ ἂν ἐξεύροιο, πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν· οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει» (Ἀπ. 45. Diels) (4).

*

Θαυμαστὴ εἶναι καὶ ἡ δξύνοια καὶ ἡ ἐνάργεια, ἣν ὁ Βορέας ἐπιδεικνύει ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῶν προβλημάτων, ἅτινα μέγιστον ἐπεγείρουσι τὸ διαφέρον τῶν ἀνθρώπων καὶ συγκινοῦσι τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων καὶ τῶν προβλημάτων τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως.

Δυνάμεθα να γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἢ να πλανώμεθα ἀείποτε ἐν τῇ ζητήσῃ; Τίς δὲ γίνεται ἀσφαλεστέρᾳ πηγὴ τῆς γνώσεως καὶ κριτήριον τῆς ἀληθείας, αἱ αἰσθήσεις ἢ ὁ νοῦς; Τί δὲ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως; Ἴδου τὰ προβλήματα τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, ἅτινα ἐκ παλαιοτάτου συνταράσσουσι τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Καὶ εἶναι πράγματι ἀνυπέροβλητος ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς ὁ

(1) Αὐτόθι, σελ. 435 κ. ἐξ.

(2) Αὐτόθι, σελ. 440 κ. ἐξ.

(3) Αὐτόθι, σελ. 444 κ. ἐξ.

(4) Αὐτόθι, σελ. 449 κ. ἐξ.

Βορέας ἀναλύει ἕκαστον τῶν ζητημάτων καὶ διακρίνει τὰς σχολὰς καὶ παρατάσσει ἕκαστης τούτων τοὺς κυριωτάτους ἀντιπροσώπους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων καὶ ἐκθέτει τὰς γνώμας αὐτῶν καὶ διατυπώνει ἐν τέλει τὴν ἰδίαν γνώμην καὶ κατευθύνει ἕκαστον εἰς τὴν ὁδόν, ἐν ἣ δύνатаι ὀρθὴν περὶ τῶν προβλημάτων τούτων νὰ δημιουργήσῃ πεποιθήσιν.

Οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ προβλήματι, τῷ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως. Τῆς ἀκρας δογματικῆς σχολῆς ἀποδοκιμάζων τὰ διδάγματα, καθ' ἃ τὰ πάντα δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν μετ' ἀσφαλείας, ὡσαύτως δὲ τῆς ἀκρας σκεπτικῆς σχολῆς τὴν ἀτεγκτον ἀμφιβολίαν, ἔτι δὲ τῆς πραγματικῆς σχολῆς τὰς ἀτόπους παραδοξολογίας, ἀντέχεται τῆς κριτικῆς θεωρίας, ἣτις διδάσκει ὅτι καὶ ἡ ἐμπειρικὴ γνῶσις ἄγει μέχρι τινὸς εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ διὰ συλλογισμῶν πέρα τῆς ἐμπειρίας χωροῦσα. «Πολλοῦ λόγου ἄξιοι», λέγει, «εἶναι οἱ κατὰ τῆς δογματικῆς αἵρέσεως προφερόμενοι λόγοι. Ἡ δογματικὴ σχολὴ ὀρμᾶται ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ προϊούσης γνώσεως. Ἄλλ', ὡς παρατηρήθη, ἡ αἵρεσις αὕτη δὲν δύναται νὰ στοχάζεται τοῦ ὀρθοῦ, διὸ καὶ ἐκ παλαιότητας χρόνου ἐπολεμήθη ὑπὸ τῆς νηφούσης φιλοσοφικῆς διανοίας. Ἐὰν ἡ αἵρεσις αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, θὰ ἔπρεπε νὰ συνομολογήσῃ πᾶς τις ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ περιφανεῖς ἀπάται τῶν αἰσθήσεων παρέχουσιν ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν περὶ ἡμᾶς ὄντων καὶ γινομένων, ὡσαύτως δὲ ὅτι οὐδέποτε σφάλλεται ὁ νοῦς ἐν τῇ ζητήσει τῆς ἀληθείας. Ὅτι ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, ἐλέγχει ἡ ἀκριβεστέρα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν πραγμάτων.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐστηρᾶς σκεπτικῆς σχολῆς πολλοὶ ἐκ παλαιοῦ προηνήχθησαν λόγοι. Ἐἰ σκέψις, εἶπον οἱ ἀντιλέγοντες, ἣτις ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν, ἀποβαίνει πρῶτον αἵρεσις δογματικὴ, διότι μετὰ βεβαιότητος διατείνεται ὅτι ἀνέφικτος τὸ παράπαν εἶναι ἡ γνῶσις. Ἐκ τούτου δὲ καθίσταται αὕτη ἀρνητικὸς δογματισμός. Ἐπειτα ἡ σκέψις φαίνεται ἀναιροῦσα ἑαυτήν· διότι, ἐὰν πᾶσα γνῶσις εἶναι ἀβεβαία, ἀβεβαία εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν σκεπτικῶν ἢ ἀναιροῦσα τὴν γνῶσιν. Πρὸς τούτοις ἄγει ἡ σκέψις εἰς ἐπιστημονικὴν ἀδιαφορίαν (indifferontismus), ἣτις εἶναι μέγιστος πολέμιος τῆς ἐπιστημονικῆς ζητήσεως.

Ἄλλ' εἶναι ἀναντίλεκτον ὅτι ἡ σκέψις, ἢ τὴν ἀμφιβολίαν εἰσάγουσα ἐν μετριωτέρᾳ ἐννοίᾳ, κρίνουσα καὶ ἐλέγχουσα καὶ κατοχυροῦσα τὴν γνῶσιν καὶ φερομένη πρὸς τὴν καλουμένην σχετικὴν θεωρίαν (relativismus) δὲν ἀστοχεῖ τοῦ ἀληθοῦς. Ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι

σχετική, ήρτημένη τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν περιστάσεων, εἶναι ἀναντίλεκτος ἀλήθεια, κυρουμένη καὶ ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Πολλοῦ δὲ λόγου ἀξία εἶναι ἢ σκέψις καὶ ὡς μέθοδος ἐν πάσῃ ἐπιστημονικῇ ἐρευνῇ. Ἐὰν δὲ ἰσχύη τοῦτο περὶ πάσης ἐπὶ μέρος ἐπιστήμης, ἀνάγκη νὰ κρατῇ πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ζητήσῃ, ὅπου ὁ λόγος εἶναι οὐχὶ περὶ ἐξετάσεως ὄντων καὶ φαινομένων ὑποκειμένων εἰς τὴν ἄμεσον παρατήρησιν, ἀλλὰ περὶ περαιτέρω ἐπεξεργασίας τῶν πορισμάτων τῆς παρατηρήσεως ταύτης καὶ περὶ συνθεωμάτων δημιουργιῶν, οἷα ἢ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία.

Περὶ τοῦ πραγματισμοῦ ὡς γνωσιολογικῆς θεωρίας πᾶς μικρὸς λόγος παρέλκει. Τὸ ἀληθὲς δὲν δύναται νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸ ὠφέλιμον. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἢ εἰκὼν τῆς πραγματικότητος, ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς ὠφελείας ἢ τῆς βλάβης, ἣτις δύναται ἐξ αὐτῆς νὰ προκύψῃ. Οὐδὲ πρὸς δικαίωσιν τῆς θρησκείας, πρὸς ὃν σκοπὸν κυρίως καὶ ἐδημιουργήθη, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἢ θεωρία αὕτη διὰ κατεδικασίην καὶ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ὁ πραγματισμὸς ὡς μία τῶν πολλῶν μορφῶν τῆς καλουμένης νεωτεριζούσης σχολῆς (modernismus).

Καὶ περὶ τῆς θεωρίας τῶν πλασμάτων τοῦ Vaihinger ἰσχύει ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τοῦ πραγματισμοῦ, πρὸς ὃν συνάπτεται. Καὶ αὕτη σπουδάζει νὰ ταυτίσῃ τὸ ἀληθὲς πρὸς τὸ ὠφέλιμον, δὲν διακρίνει δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς πλάνης. Ἴσπετα ἢ θεωρία αὕτη αἴρουσα τὸ δυνατόν τῆς γνώσεως αἴρει ἅμα καὶ ἑαυτήν, ὅπως ἢ ἄκρα σκέψις.

Αἱ δύο ὑπολειπόμεναι σχολαί, αἵτινες συνάπτονται μᾶλλον πρὸς τὴν σκεπτικὴν, πειρῶνται δὲ νὰ συμβιβάσωσι ταύτην πρὸς τὴν δογματικὴν θεωρίαν, φαίνονται ἐγγύτερον οὔσαι τῆς ἀληθείας. Ἡ θετικὴ αἴρεσις, ἣτις τὴν ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας γνῶσιν ἐγκρίνουσα σπουδάζει νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἀνευρέσεως τῶν νόμων τῶν ἐν τῇ φύσει ἰσχυόντων, ἀποκρούει μόνον πᾶσαν ἐπιστήμην διάφορον ἔχουσαν ἔργον τοῦ τῶν ἐπὶ μέρος ἐπιστημῶν, δὲν παραγνωρίζει δὲ τὴν ὁρμὴν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ, ἣτις οὐχὶ μόνον τῶν ἐπὶ μέρος ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου τὴν κατάληψιν ἐπιδιώκει.

Πολλῶ μᾶλλον εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην στοιχεῖ ἢ τοῦ ὀρθοῦ στοχαζομένη κριτικὴ σχολή, ἣτις ὀρμωμένη ἀπὸ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἢ γνῶσις εἶναι μέχρι τινὸς ἐφικτὴ ἐκδέχεται τὴν φιλοσοφίαν ὡς καθολικὴν ἐπιστήμην, ἣτις ἀφειρητὴν ἔχουσα τὰ διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος συναγόμενα πορίσματα τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν δύναται νὰ δημιουργῇ θεωρίας πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου καὶ

τοῦ βίου καὶ μετὰ τινος πιθανότητος νὰ συμπεραίνῃ περὶ τε τοῦ παρελθόντος καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος» (1).

Καὶ ἐν τῷ προβλήματι τῷ περὶ τῆς πηγῆς τῆς γνώσεως ἀντιφερόμενος πρὸς τὴν ἄκραν ὀρθολογικὴν σχολήν, καθ' ἣν πηγή μόνη ἢ κυριωτάτη τῆς γνώσεως γίνεται ὁ λόγος, ἢ καθαρὰ νόησις, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας δύναται νὰ εὕρῃ ἀληθείας ἐκ τῶν προτέρων, ὡσαύτως δὲ τὴν ἄκραν ἐμπειρικὴν, ἣτις μόνην ἢ κυριωτάτην πηγὴν τῆς γνώσεως θεωρεῖ τὰς αἰσθήσεις, ὑπολαμβάνει δ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς χάριτον ἀγραφον τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, πρὸς βεβύει μετὰ τῆς κριτικῆς σχολῆς, ὅτι καὶ ἡ ἐμπειρία καὶ ὁ λόγος γίνονται ἅμα πηγή τῆς γνώσεως καὶ κριτήριον τῆς ἀληθείας. «Κάλλιστα μὲν», λέγει, «ἡ ὀρθολογικὴ σχολὴ ἐξαίρει τὴν μετοχὴν τῆς νοήσεως ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς γνώσεως, ἀλλ' οὐχὶ ὀρθῶς ὑπερτιμᾷ τὴν συμβολὴν αὐτῆς, διδάσκουσα ὅτι παράγει ἀληθείας, αἵτινες δὲν δύναται πράγματι δι' αὐτῆς μόνης νὰ γεννῶνται. Ὅπως ἐξ ἑαυτῆς οὐδὲν δύναται νὰ κατασκευάζῃ ἢ νόησις ἄνευ τῆς συνεργίας τῆς ἐμπειρίας. Ἐμφυτοὶ ἔννοιαι καὶ ἰδέαι, εἴτε θεωροῦνται ὡς ἔξω τῆς συνειδήσεως, καθ' αὐτὰς ὑφιστάμεναι, εἴτε ἐν τῇ συνειδήσει ὡς ἀποτετελεσμέναι, δὲν δύναται κυρίως εἰπεῖν νὰ ὑπάρχωσι. Πρὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐμπειρίας οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀποτετελεσμένη γνώσις, οὐδεμίαν ἔννοια, οὐδεμίαν κρίσις. Παραστάσεις καὶ ἔννοιαι καὶ ἰδέαι δὲν εἶναι πράγματα, ἀτινα ἔμφυτα ὄντα θὰ ἠδύναντο διὰ κληρονομικότητος νὰ μεταδίδωνται ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Πάντα ταῦτα εἶναι προϊόντα τῆς νοήσεως, ἀτινα συντελοῦνται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐμπειρίας. Νοητικαὶ προδιαθέσεις μόνον ὑπάρχουσιν ἔμφυτοι, αἵτινες εἶναι κατ' ἀλήθειαν ἱκανότητες ψυχικαὶ ἐγγινόμεναι ἐν ἡμῖν διὰ μακρᾶς νοητικῆς ἐνεργείας καὶ ἀσκήσεως καὶ ἀπὸ γενεᾶς μεταδιδόμεναι εἰς γενεὰν καὶ ἐκδηλούμεναι ἐκάστοτε ὡσαύτως παρέχεται ἀφορμὴ, ὅν τρόπον αἰ ὄρμαι καὶ τὰ ὄρμέμφυτα. Εἶναι δὴ δῆλον ἡ ἀνθρωπίνην συνειδήσιν τοιαύτη ὡστε, ὑπὸ παντοίων ἀφορμῶν κινουμένη, νὰ δημιουργῇ παραστάσεις καὶ ἔννοιαι καὶ ἰδέαι. Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἐνταῦθα περὶ ἐμφύτων ἔννοιῶν κυρίως εἰπεῖν καὶ ἰδεῶν ὑπαρχουσῶν ἐκ τῶν προτέρων, a priori, ὡς διδάσκει ἡ ὀρθολογικὴ σχολή, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀρχῆθεν ὑπαρχούσης ἐν ἡμῖν ἱκανότητος, δι' ἧς ἡ ψυχὴ πρὸς τὰς ἐκάστοτε παρεχομένας ἀφορμὰς ἀντιδρῶσα δημιουργεῖ τὰ παντοῖα φαινόμενα καὶ γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου. Καὶ αὐτὰ τὰ λεγόμενα λογικὰ ἀξιώματα ἀπὸ τοιαύτης προδιαθέσεως ἔχουσι τὴν ἀρετηρίαν.

(1) Θεοφίλου Βορέα, Ἀκαδημεικά, 3, Εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, 1985 σελ. 70 κ. ἐξ.